

TANQIDIY SOTSILOGIYA VA UNING ASOSIY TAMOYILLARI

Qo'zibayeva Maxfuza

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Sotsiologiya yo'nalishi talabasi.

mahfuzaqozibayeva@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.11236017>

Annotatsiya. Maqolada "Tanqidiy sotsiologiya va uning asosiy tamoyillari" o'rganib u haqida o'z qarashlarim bildirib tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: status-kvoga, feministik, gegemonlik, emansipatsiya, pozitivizm, kontekst, manipulyatsiya, "dinamika".

CRITICAL SOCIOLOGY AND ITS BASIC PRINCIPLES

Abstract. In the article, "Critical sociology and its main principles" was studied and analyzed.

Key words: status quo, feminist, hegemony, emancipation, positivism, context, manipulation, "dynamics".

КРИТИЧЕСКАЯ СОЦИОЛОГИЯ И ЕЕ ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ

Аннотация. В статье изучены и проанализированы «Критическая социология и ее основные принципы».

Ключевые слова: статус-кво, феминистка, гегемония, эмансипация, позитивизм, контекст, манипуляция, «динамика».

Kirish

Tanqidiy sotsiologiya sotsiologiyaning bo'limi bo'lib, jamiyatda mavjud hokimiyat tuzilmalari, tengsizliklar va ijtimoiy adolatsizliklarni tahlil qilish orqali jamiyatni tushunish, tanqid qilish va pirovard natijada o'zgartirishni maqsad qilgan. Status-kvoga qarshi turadigan an'anaga asoslangan tanqidiy sotsiologiya ko'pincha marksistik nazariya bilan bog'lanadi, ammo u feministik nazariya, tanqidiy irq nazariyasi va boshqa tanqidiy ijtimoiy nazariyalarning istiqbollari ham o'z ichiga oladi. Mana tanqidiy sotsiologiyaning asosiy tamoyillari:

Kuch va tengsizlik: Tanqidiy sotsiologiya jamiyat ichidagi kuch dinamikasiga e'tibor qaratadi, hokimiyat qanday taqsimlanishi va saqlanishi va tizimli tengsizliklarga qanday hissa qo'shishini o'rganadi. Bu sinf, irq, jins, jinsiy aloqa va boshqa zulm o'qlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Tarixiy kontekst: Ijtimoiy hodisalarni ularning tarixiy kontekstida tushunish juda muhimdir. Tanqidiy sotsiologlarning fikricha, tarixiy tahlil hozirgi ijtimoiy tuzilmalar va hokimiyat munosabatlari vaqt o'tishi bilan qanday rivojlanganligi va o'tmishdagi voqealar hozirgi sharoitlarni qanday shakllantirganini ochib beradi.

Mafkura va gegemonlik: Tanqidiy sotsiologiya hukmron mafkuralar va madaniy me'yorlar qanday qilib kuchli guruhlar manfaatlarini davom ettirishini o'rganadi. Bu ommaviy axborot vositalari, ta'lim va din mavjud tengsizliklarni oqlaydigan va qo'llab-quvvatlovchi g'oyalarni ilgari surish orqali qanday qilib ijtimoiy nazorat vositasi bo'lib xizmat qilishini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Praxis: Praxis yoki nazariya va harakatning o'zaro ta'siri asosiy tamoyildir. Tanqidiy sotsiologlar nafaqat jamiyatni tushunishga, balki uni o'zgartirishga ham intiladilar. Bu nazariy tushunchalarni real dunyo muammolariga tatbiq etish va ijtimoiy adolatni targ'ib qilish uchun faollikni o'z ichiga oladi.

Pozitivizmning tanqidi: Tanqidiy sotsiologiya ijtimoiy fan butunlay ob'ektiv va qiymatsiz bo'lishi mumkinligi haqidagi pozitivistik qarashni rad etadi. Buning o'rniga, u barcha bilimlar ijtimoiy va siyosiy kontekstlardan ta'sirlanishini va tadqiqotchilarning qarashlari jamiyatdagi o'z pozitsiyalari bilan shakllantirilishini tan oladi.

Emansipatsiya: Tanqidiy sotsiologiyaning yakuniy maqsadi emansipatsiya - odamlarni zolim tuzilmalardan ozod qilishdir. Bu tenglik va adolatni targ'ib qiluvchi transformativ o'zgarishlarni himoya qilishni o'z ichiga oladi.

Kesishuvlik: Tanqidiy sotsiologiya ko'pincha odamlar turli xil va kesishgan usullarda zulmni boshdan kechirishini tan olgan holda kesishgan yondashuvni qo'llaydi. Misol uchun, qora tanli ayolning tajribalarini faqat irq yoki jinsni alohida o'rganish orqali tushunish mumkin emas; balki bu va boshqa ijtimoiy toifalarning o'zaro ta'sirini tahlil qilishni talab qiladi.

Ijtimoiy o'zgarishlarga e'tibor qarating: Ijtimoiy o'zgarishlar salohiyatiga katta e'tibor qaratilmoqda. Tanqidiy sotsiologlar ijtimoiy harakatlar, qarshilik va faollikni o'rganish uchun qanday o'zgarishlarga erishish mumkinligini va odamlar qanday qilib jabrlanuvchi tizimlarga qarshi kurashish va ularni o'zgartirishi mumkinligini tushunishadi.

Ushbu tamoyillarni qo'llash orqali tanqidiy sotsiologiya jamiyatdagi tengsizlik va hokimiyatning murakkab va o'zaro bog'liq shakllarini tahlil qilish va hal qilish uchun keng qamrovli asos yaratadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, tanqidiy sotsiologiya ijtimoiy tengsizliklar va kuch dinamikasini tushunish va hal qilish uchun kuchli asos bo'lib xizmat qiladi. Tanqidiy sotsiologlar tarixiy

kontekst, mafkuraviy gegemonlik va zulmning o'zaro bog'liq tabiatiga e'tibor qaratib, ijtimoiy adolatsizliklarni davom ettiruvchi tuzilmalarni ochib, ularga qarshi chiqishni maqsad qilganlar.

Praksisga urg'u berish yoki nazariya va harakatning uyg'unligi nafaqat tahlil qilish, balki jamiyatni kattaroq adolat va adolatga aylantirish majburiyatini ta'kidlaydi. Tadqiqotchilar nuqtai nazarining ta'sirini tan olgan va kesishgan yondashuvni qo'llab-quvvatlagan holda, tanqidiy sotsiologiya ob'ektiv, qiymatsiz ijtimoiy fan tushunchasini rad etadi, buning o'rniga ijtimoiy hodisalarni nozik va faol tushunishni targ'ib qiladi. Oxir oqibat, tanqidiy sotsiologiyaning maqsadi - barqaror va xabardor faollik va ijtimoiy o'zgarishlarga qaratilgan sa'y-harakatlar orqali odamlar va guruhlarini bosma tizimlardan ozod qilishdir.

REFERENCES

1. Global bilimlarni muammoli qilish." Nazariya, madaniyat va jamiyat 23(2–3). 2006. ISSN 0263-2764.
2. Kalxun, Kreyg. 1995. Tanqidiy ijtimoiy nazariya: madaniyat, tarix va farq muammosi. Blackwell. ISBN 1557862885 - Tanqidiy ijtimoiy nazariyaning hozirgi holatini o'rganish va unga kirish.
3. Charmaz, K. 1995. "Pozitivizm va postmodernizm o'rtasida: usullar uchun ta'sir". Ramziy o'zaro ta'sirdagi tadqiqotlar 17:43–72.
4. Conquergood, D. 1991. "Etnografiyani qayta ko'rib chiqish: tanqidiy madaniy siyosatga." Aloqa monografiyalari 58(2):179–94. doi: 10.1080/03637759109376222.
5. Korchia, Luka. 2010. La logica dei processi culturali. Yurgen Xabermas filosofiya va sotsiologiya. Genova: Edizioni ECIG. ISBN 978-8875441951.
6. Dahms, Garri, ed. 2008. Tanqidiy nazariyasiz ijtimoiy fan yo'q. (Ijtimoiy nazariyaning hozirgi istiqbollari 25). Zumrad/JAI.
7. Gandler, Stefan. 2009. Fragmentos de Frankfurt. Ensayos sobre la Teoría crítica. Meksika: 21-asr nashriyoti / Universidad Autonoma de Queretaro. ISBN 978-6070300707.
8. Geuss, Raymond. 1981. Tanqidiy nazariya g'oyasi. Habermas va Frankfurt maktabi. Kembrij universiteti matbuoti. ISBN 0521284228.
9. Xonnet, Axel. 2006. La société du mépris. Vers une nouvelle Theorie tanqidi, La Découverte. ISBN 978-2707147721.
10. Horkxaymer, Maks. 1982. Tanqidiy nazariya tanlangan insholar. Nyu-York: Continuum Publishing.

11. Morgan, Marsiya. 2012. Kierkegaard va tanqidiy nazariya. Nyu-York: Leksington kitoblari.
12. Rolling, Jeyms H. 2008. "Dunyoviy kufr: Postmodern davrda ismlar va otalarga nisbatan qat'iy (ed) qonunbuzarliklar". Sifatli so'rov 14(6):926–48. – Tanqidiy postmodern ishning namunasi.
13. Sim, Styuart va Borin Van Loon. 2001. Tanqidiy nazariyani joriy etish. ISBN 1840462647. – Illyustratsiyalar bilan qisqacha kirish jild.
14. Tomas, Jim. 1993. Tanqidiy etnografiya qilish. London: Sage. 1–5 va 17–25-betlar.
15. Tracy, S. J. 2000. "Tijorat uchun xarakterga aylanish: hissiy mehnat, o'z-o'zini bo'ysundirish va umumiy muassasada o'zlikni anglashning diskursiv qurilishi". Boshqaruv bilan aloqalar choraklik 14(1):90–128. – Tanqidiy sifatli tadqiqot namunasi.
16. Willard, Charlz Artur. 1982. Argumentatsiya va bilimlarning ijtimoiy asoslari. Alabama universiteti matbuoti.